

ОДНОСТОРОННІ АКТИ ДЕРЖАВ У МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ

Ковалів М.В.,

*кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін,
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Єсімов С.С.,

*кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративно-правових дисциплін,
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Ковалів М.В., Єсімов С.С. Односторонні акти держав у міжнародно-правовій системі.

У статті на підставі комплексного системного аналізу розглядаються односторонні акти держав у міжнародно-правовій системі. Методологічну основу склав діалектичний метод, який дозволив пізнати у нерозривній єдності та у загальній зв'язаності сутність міжнародно-правових зобов'язань держав. Актуальність дослідження зумовлена тенденціями, властивими сучасному міжнародному праву. По-перше, з розвитком інформаційних технологій і особливо з розвитком форм передачі інформації трансформується сфера діяльності держав. Їхні позиції з широкого кола міжнародно-правових питань стають відомими дедалі більшій кількості зацікавлених осіб. З одного боку, це спрощує процес ідентифікації позиції держави, коли її аналіз необхідний для міжнародно-правової кваліфікації. З іншого боку, у такій ситуації розширюються можливості щодо інтерпретації поведінки конкретної держави з погляду її згоди чи незгоди з певною правовою ситуацією. У практиці міжнародних відносин спостерігається розширення системи джерел міжнародного права. Дослідження цих джерел є необхідним для розуміння основ міжнародного права, вирішення конкретних міжнародних проблем та підвищення ефективності міжнародної співпраці. У міру накопичення практики міжнародних юрисдикційних органів, предметом вивчення якої ставали односторонні акти держав, дослідницькі акценти змістилися із встановлення сутності односторонніх актів для оцінки їх співвідношення з джерелами міжнародного права. Зазначено, що односторонні акти відіграють важливу самостійну роль в сучасній міжнародній системі, яка характеризується одночасно фрагментацією і зростаючою глобалізацією. Сучасні засоби зв'язку дозволили зробити односторонні акти одним з найбільш часто використовуваних інструментів державного взаємодії. Підкреслюється та обґрунтовується доречність і необхідність розвитку правового режиму односторонніх актів. Одно-

сторонні акти держав визнаються в якості самостійних додаткових джерел міжнародного права, здатних породити міжнародно-правові норми, і їх можна знайти в розділі «джерела» багатьох провідних міжнародно-правових документів.

Ключові слова: односторонні акти, джерела міжнародного права, правореалізаційні акти, правотворчі акти, Міжнародний Суд ООН.

Kovaliv M.V., Yesimov S.S. Unilateral acts of states in the international legal system.

The article examines unilateral acts of states in the international legal system based on a complex systemic analysis. The methodological basis was the dialectical method, which made it possible to understand the essence of international legal obligations of states in inseparable unity and general connection. The relevance of the study is determined by the trends inherent in modern international law. First, with the development of information technologies, and especially with the development of forms of information transmission, the sphere of activity of states is transformed. An increasing number of interested persons knows their positions on a wide range of international legal issues. On the one hand, it simplifies the process of identifying the state's position when its analysis is necessary for international legal qualification. On the other hand, in such a situation, the possibilities for interpreting the behavior of a specific state from the point of view of its agreement or disagreement with a certain legal situation expand. In the practice of international relations, there is an expansion of the system of sources of international law. The study of these sources is necessary for understanding the foundations of international law, solving specific international problems and increasing the effectiveness of international cooperation. As the practice of international jurisdictional bodies accumulated, the subject of study of which was unilateral acts of states, the research emphasis shifted from establishing the essence of unilateral

acts to assessing their relationship with the sources of international law. It is noted that unilateral acts play an important independent role in the modern international system, which is characterized by both fragmentation and growing globalization. Modern means of communication have made it possible to make unilateral acts one of the most frequently used tools of state interaction. The appropriateness and necessity of the development of the legal regime of unilateral acts is emphasized and substantiated. Unilateral acts of states are recognized as independent additional sources of international law capable of generating international legal norms, and they can be found in the «sources» section of many leading international legal documents.

Key words: unilateral acts, sources of international law, law enforcement acts, law-making acts, UN International Court of Justice.

Постановка проблеми. Практика міжнародних юрисдикційних органів йде шляхом визнання юридичної сили за регуляторами, які не мають консенсуального характеру. Юридична сила визнається за односторонніми заявами та обіцянками держав. Все викладене актуалізує проблему інтерпретації односторонніх актів та викликає необхідність встановлення їх сутності, вивчення зобов'язальної сили такої поведінки, умов їх дійсності та розмежування із суміжними правовими явищами.

Мета дослідження – розгляд односторонніх актів держав у міжнародно-правовій системі.

Стан опрацювання проблематики. Проблематика односторонніх актів держав знаходила висвітлення в працях вчених: В.Г. Буткевич, В.М. Буроменського, А.І. Дмитрієва, І.І. Лукашука, О.О. Мережко, С.А. Мельника О.В. Трояновського та інших. Значно більший інтерес до односторонніх актів спостерігається в роботах вчених, які присвятили цій темі праці. Серед них можна виділити Х. Берберіс, Г. Біскотіні, І. Бройтца, Дж. Вентуріні, Дж. Гарнера, К. Гудманом, В. Дега, Ж.-П. Жаке, С. Карбоні, П. Кайе, Р. Куодрі, Ч. Кисса, А. Макнейра, І. МакГіббона, Ф. Пфлюгера, Х. Скубішевського.

Виклад основного матеріалу. У міжнародно-правовій доктрині односторонні акти поділяються на такі види: визнання, за допомогою якого держава погоджується з деякою правовою чи фактичною ситуацією; протест, за допомогою якого держава висловлює заперечення по суті певної фактичної чи правової ситуації; обіцянка, якою держава приймає міжнародно-правові зобов'язання; відмова від права, при заяві якої держави відмовляється від належного їй права; повідомлення (нотифікація), за допомогою якого держава доводить до іншої держави певні відомості [1, с. 228].

Залежно від наслідків, що породжуються, акти діляться на ті, за допомогою яких держава приймають зобов'язання, на ті, якими держава підтверджує права. У національному праві існують два рівні правового регулювання: нормативно-правове регулювання та індивідуальне регулювання суспільних відносин.

Нормативно-правове регулювання – це процес розробки, видання та введення в дію нормативно-правових актів, що виражають волю держави та містять норми права; індивідуальне регулювання представляє процес створення розпоряджень, які пов'язані з владною діяльністю держави. У першому випадку утворюються нормативно-правові акти, тоді як у другому – індивідуальні акти (наприклад, цивільно-правові договори, односторонні угоди) [2, с. 270].

Такий поділ рівнів правового регулювання передбачає, що рівень індивідуального регулювання перебуває у відповідності до рівня нормативно-правового регулювання. Специфічною рисою міжнародного права є відсутність регулюючої владної сили, що можна порівняти в національних юрисдикціях.

У міжнародному праві немає наднаціонального правотворчого органу, у зв'язку з чим нормативність міжнародного права відрізняється від нормативності розпоряджень у національних юрисдикціях. Право усередині держав призначене регулювання поведінку людини і дій держави, а міжнародне право створюється державами регулює відносини з-поміж них [3, с. 392].

Держави здатні формувати норми міжнародного права, водночас є носіями прав і обов'язків, передбачених ними. Тому у міжнародному праві два рівні правового регулювання зливаються воедино.

У цьому підхід до розуміння нормативності, розробленої вітчизняною загальною теорією права, не повною мірою відповідає реаліям міжнародного права. Договір, укладений між двома суб'єктами права у межах національної правової системи, несе індивідуальні розпорядження, адресовані цим суб'єктам.

Таке регулювання належить до рівня індивідуального впливу на суспільні відносини. У міжнародному праві ситуація зворотна: договори між державами мають нормативний характер, а приписи, що містяться в них, стають нормами права в міжнародно-правовому сенсі. З цього випливає, що в міжнародному праві індивідуальні акти держав можуть мати нормативний характер, з тим розумінням нормативності, яке властиве міжнародному праву.

Відповідно при прийнятті односторонніх актів воля держави-автора може бути спрямована на застосування чинної норми міжнародного права (у цьому випадку виникає індивідуалізований правовий зв'язок з іншим суб'єктом права), та

на створення правового зв'язку нормативного характеру шляхом прийняття міжнародно-правових зобов'язань.

Відсутність розмежування рівнів правового регулювання в міжнародному праві підтверджено Міжнародним Судом ООН (далі – МС ООН) можливістю формулювати односторонні акти, вказує на можливість поділу односторонніх актів на два основні види залежно від нормативності приписів, які містяться в них: юридичні акти правотворчого та правореалізаційного характеру [4].

Односторонні акти правотворчого характеру – це акти, прийняття яких не заборонена міжнародним правом, їх зміст передбачає права та обов'язки, прямо не вказаних у чинних нормах міжнародного права, визначається волею держави у конкретній правовій ситуації. До таких актів можна віднести обіцянку, за допомогою якої держава приймає зобов'язання та відмова від права. Ця категорія актів частково збігається з поняттям юридичного акту, та з розумінням односторонніх актів у вузькому значенні.

Односторонні юридичні акти правореалізаційного характеру – це ті акти, за допомогою яких запускається в дію механізм діючих норм міжнародного права. Односторонній акт виступає суто як юридичний факт, не містить норм міжнародного права. До таких актів належать, наприклад, декларації про ухвалення юрисдикції МС ООН, акти, передбачені правом міжнародних договорів. Варто зазначити, що не всі норми міжнародного права мають чіткий правовий зміст і прямо передбачають можливість формулювання односторонніх актів. Однак це не перешкоджає віднесенню до правореалізаційних актів тих, що реалізуються на підставі цих норм.

Наприклад, акти визнання та протесту, за допомогою яких держава погоджується чи спростовує певну правову ситуацію, прямо не передбачені міжнародним правом, але вони не заборонені та можуть породжувати правові наслідки на підставі норм звичайного права. Такі акти не можна вважати правотворчими, оскільки в них воля держави не спрямована на формування нового правила поведінки.

Оскільки односторонні юридичні акти, незалежно від приналежності до конкретних видів, є юридичними фактами, їх регулюючий вплив і наслідки, що породжуються, повинні бути обумовлені правовою нормою, на підставі та на виконання якої вони приймаються.

Для актів правотворчого та правореалізаційного характеру існує різна правова основа: якщо акти правотворчого характеру приймаються поза усталеним правовим режимом, то акти правореалізаційного характеру вписуються у вже чинний режим, врегульований або міжнародним договором, або нормою іншого

порядку (наприклад, звичаєм) [5, с. 215]. Правотворчі акти, які неспроможні існувати за умов «правового вакууму» – у разі їх прийняття мають бути підпорядковані, щонайменше, нормам *jus cogens*.

О. Трояновський зазначає, що спеціальні норми міжнародного права, регулюючі односторонні угоди, відсутні, тому односторонні угоди мають розглядатися відповідно до загальних принципів права [6, с. 215]. Всі односторонні юридичні акти передбачені нормами міжнародного права. Проте більшість авторів сходяться на думці, що правову основу односторонніх актів держав є принцип сумлінності.

Акти правотворчого характеру представляють реалізацію державою права діяти у відносинах без позицій інших держав. Міжнародним правом має бути гарантоване право держави в односторонньому порядку пов'язувати зобов'язання з міжнародного права, та передбачені гарантії захисту інтересів інших держав, що покладаються на правомірно прийнятий односторонній акт, та не допустити довільного відкликання одностороннього акту.

Цим цілям слугує принцип суверенної рівності держав, згідно з яким норми міжнародного права застосовуються до держав лише за наявності згоди, та принцип сумлінності щодо якого держави повинні належним чином виконувати прийняті міжнародно-правові зобов'язання.

Суверенітет є властивістю держави, яка проявляється у її верховенстві на своїй території, та у незалежності на міжнародному рівні. Принцип суверенної рівності, що закріплює доктрину державного суверенітету, має важливе значення для міжнародного права. Відповідно до п. 1 ст. 2 Статуту ООН організація ґрунтується на принципі суверенної рівності всіх членів [7]. Цей принцип знайшов відображення в заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі, де зазначено, що держави-учасниці поважатимуть суверенну рівність та своєрідність, усі права, притаманні їхньому суверенітету та охоплювані ним, серед яких входить, зокрема, право кожної держави на юридичну рівність, на територіальну цілісність, на свободу та політичну незалежність [8].

Принцип суверенної рівності у тому, що це держави є рівними членами міжнародного співтовариства, у зв'язку з чим зобов'язані виконувати повністю і сумлінно міжнародні зобов'язання, жити у світі з іншими державами. З розвитком міжнародного права дедалі частіше висловлюються погляди обмеження абсолютно-го характеру державного суверенітету, особливо у сфері захисту прав людини. Відповідно до принципу суверенної рівності, жодна держава не може перебувати під владою іншої. Ця ідея залишається основою міжнародного правопо-

ряду. Ідея суверенітету не дозволяє одним державам покладати обов'язки на треті держави без їхньої згоди, втручатися у справи іноземних держав та якимось іншим чином визначати їхню політику. Принцип суверенної рівності держав не дозволяє застосовувати до держав будь-які примусові заходи без їхньої попередньої згоди.

Цей принцип може критикуватися як суто позитивістський, і виключає нормативність розпоряджень, які мають консенсуальну природу. Проте ідея суверенітету служить індивідуальним інтересам і інтересам всього міжнародного співтовариства, оскільки суверенітет обґрунтовує протиправність придушення однією державою іншої. За відсутності ідеї суверенітету неможливо обґрунтувати тезу про рівноправність держав.

Стосовно регулятивного ефекту односторонніх актів принцип суверенної рівності проявляється у двох напрямках. Принцип суверенної рівності дозволяє державі діяти у міжнародних відносинах способами, які не заборонені міжнародним правом. За допомогою односторонніх актів держави не можуть покладати обов'язки на інші держави без їхньої згоди. Якщо згоду іншої держави отримано, то акти покладання обов'язку та згоди утворюють угоду.

Принцип сумлінності має інший правовий зміст, ніж принцип суверенної рівності країн. Для розуміння сутності сумлінності як правового явища необхідно розглянути особливості появи цієї категорії у європейській правовій традиції, яка є основою міжнародного права. Добросовісність бере початок у римському праві, де проявлявся як основний правовий принцип, що захищає обґрунтовані очікування учасників угоди.

Добросовісність поєднує два компонента: вона вимагає відповідності волі особи у правовідносинах наявним правовим розпорядженням, а також вона вимагає від кожного учасника правочину усвідомлення становища сторін у правочині та відповідності цього положення закону. Зазначений принцип знайшов відбиток у багатьох правових системах. Він згадується у цивільному законодавстві держав-членів ЄС, що належать до континентальної правової традиції. Цей принцип є у країнах англо-саксонського та мусульманського права.

Оскільки положення про сумлінність існує практично у всіх національних правових системах, вона виступає загальним принципом права і може бути джерелом міжнародного права. Унікальність принципу сумлінності в міжнародному праві полягає у тому, що існують приклади норм, які вказували на можливість ідентифікації характеру цього принципу.

Відповідно до п. 2 ст. 2 Статуту ООН всі члени організації сумлінно виконують прийняті за Статутом зобов'язання. Ця норма була встановлена для врівноваження різних політичних інтересів

та впливу держав-членів. Вона представляє застереження про гнучкість, що передбачає відмову від суворого позитивістського тлумачення Статуту ООН на основі його формулювань.

Умова про сумлінність, будучи загальним принципом міжнародного права та об'єктивною за природою, націлена на перехід від волюнтаристського до конституційного підходу у міжнародному праві. Відсилання до сумлінності робиться у всіх галузях міжнародного права. Сумлінність виступає однією з небагатьох конститутивних елементів, що дозволяють подолати буквальне сприйняття міжнародно-правових текстів і фрагментацію міжнародного права. Сумлінність є постійним аргументом у рішеннях Міжнародного Суду ООН і інших міжнародних трибуналів.

Правовий зміст сумлінності в міжнародному праві вимагає здійснення суб'єктами права прав та обов'язків у відповідності до взятих зобов'язань та чинних норм міжнародного права. У цьому реальної односторонніх правотворчих актів у міжнародне право ґрунтується на принципах сумлінності і суверенної рівності держав. Щодо зазначених принципів односторонні правотворчі акти неспроможні встановлювати обов'язки держав, крім держави-автора такого акта. Принцип суверенної рівності визначає можливість держав пов'язувати себе зобов'язаннями у односторонньому порядку. Така можливість є реалізацією суверенних прав держави. Принцип сумлінності зобов'язує державу сумлінно виконувати взяті зобов'язання.

Акти реалізації права мають іншу правову основу. При прийнятті такого акту держава не формулює нове правило поведінки, у зв'язку з чим зміст акту визначається нормою, виходячи з якої він вчинений. Сила цих актів обґрунтована не сукупністю принципів суверенної рівності та сумлінності, а тим, що прийняття акту передбачено нормою міжнародного права.

Акти реалізації права можуть бути підставою виникнення прав і обов'язків в інших держав. Оскільки така держава висловила згоду на обов'язковість норми міжнародного права, або пов'язана міжнародним звичаєм або загальним принципом права, які допускають односторонню поведінку з боку іншої держави, вона погодилася з можливістю зазнавати правових наслідків, що випливають із такої односторонньої поведінки іншої держави.

Відсутність у міжнародному праві розмежування рівнів індивідуального та нормативного регулювання свідчить про те, що юридичні акти держав можуть, містити правові норми, бути підставою виникнення правовідносин. У процесі правової кваліфікації поряд із встановленням фактів важливу роль відіграє питання визначення права, що застосовується. Відне-

сення односторонніх актів до юридичних фактів не перешкоджає набуттю ними нормативного характеру, необхідно розглянути питання про віднесення односторонніх актів до джерел міжнародного права. Право має здатність відображати об'єктивні соціальні закономірності, втілювати в юридичній формі нові потреби, зберігаючи основи правопорядку, що склалися і відрізняються стійкістю.

У міжнародно-правовій доктрині щодо джерел міжнародного права склалося дві протилежні думки. Прибічники віднесення односторонніх актів до джерел міжнародного права пояснюють позицію: тим, що такі акти з вольового характеру здатні породжувати правові наслідки незалежно від інших джерел права; тим, що міжнародна юридична практика визнала такі акти як джерела; а також тим, що механізм формування зобов'язань аналогічний до процесу укладання міжнародних договорів.

Противники віднесення односторонніх актів до джерел міжнародного права посиляються на обставини: загальне міжнародне право не відносить такі акти до визнаних джерел; юридичні наслідки одностороннього акту виникають за наявності прямого чи опосередкованого волевиявлення держави-адресата; джерела міжнародного права мають погоджувальну природу, а односторонні акти держав обумовлені волею лише одного суб'єкта – держави-автора.

Джерелом міжнародного права визнається форма висловлювання міжнародно-правових норм. Відповідно односторонні акти реалізації права неспроможні відноситися до джерел міжнародного права, оскільки втілюють у життя існуючі норми і містять нові, раніше не передбачені правила поведінки.

Особливістю міжнародного права, на відміну від національно-правових систем, є домінуючим способом утворення права. У міжнародному праві джерелами є міжнародний договір, звичай, а судова практика відіграє значну роль у встановленні змісту звичаїв і тлумаченні договорів.

Віднесення конкретного правового явища до певного виду джерел міжнародного права залежить від процесу формування правових норм, що входять у джерело, від конкретного підходу до розуміння міжнародного права [9, с. 101]. У позитивістському підході, що переважає у вітчизняній доктрині міжнародного права, джерелом визнається юридично оформлена злагоджена воля суб'єктів міжнародного права. При такому розумінні суті джерел міжнародного права до них відносять міжнародний договір, при укладанні якого держави прямо виражають свою волю по суті правових розпоряджень, міжнародний звичай, нормативність якого ґрунтується на згоді держав, а також правотворчі акти міжнародних організацій, згода на обов'язко-

вість яких пояснюється фактом участі держав. У непозитивістському підході джерелом права визнається форма вираження правових норм, але залежить не від волі держав, а зумовлена іншими чинниками, наприклад, ідеями справедливості.

У теорії міжнародного права спостерігається зближення позитивістських і непозитивістських підходів до розуміння сутності джерел міжнародного права [10, с. 211]. Однак навіть якщо визнати можливість формування норм міжнародного права не консенсуальними засобами, не можна заперечувати те, що деякі джерела міжнародного права неминуче залежать виключно від волі держав, оскільки процес створення таких джерел пов'язаний із висловленням державами згоди на обов'язковість.

Міжнародне право складається з двох частин: об'єктивного права (*lex*), джерелами якого виступають міжнародні звичаї та загальні принципи права, суб'єктивного права (*jus*), джерелом якого виступають міжнародні договори, що встановлюють індивідуальні права та обов'язки для учасників.

Тому доцільно розмежовувати джерела міжнародного права на ті, що мають вольову природу, і ті, обов'язковість яких може підтверджуватись засобами, не обумовленими волевиявленням держав.

Норми, які стосуються першої групи мають чіткий правовий зміст, оскільки вони створюються внаслідок прямого волевиявлення держав. Вони мають текстуальне втілення. Норми, що стосуються другої групи, навпаки, чіткого змісту не мають і не можуть існувати у формі тексту. Зміст цих норм визначається через тлумачення поведінки держави, не пов'язаної з прямим вираженням позиції щодо конкретного міжнародно-правового питання.

Норми другої групи джерел характеризуються тим, що претендують на загальний характер та на можливість застосування без згоди окремої держави. Загальний характер таких норм виявляється в тому, що вони становлять інтерес для певної спільноти держав. При доведенні міжнародного звичаю практика має бути загальною, при встановленні загального принципу права необхідно продемонструвати входження принципу в різні національні правопорядки, норми *jus cogens* (імперативна норма) повинні пояснюватись дотриманням інтересів міжнародної спільноти.

Односторонній характер правотворчих актів не дозволяє віднести їх до другої групи джерел, оскільки в односторонньому акті за визначенням відсутній елемент загальності – односторонній акт повністю залежить від волі, яку формує держава. Вольовий характер одностороннього акту дозволяє віднести його до першої групи

джерел, обов'язковість яких ґрунтується на волі держави.

Концепція узгодження свобод ґрунтується на принципі суверенної рівності країн і спрямована на виключення нерівності у співтоваристві країн. Суть цієї концепції полягає в тому, що держави не можуть бути пов'язані міжнародно-правовими зобов'язаннями без їхньої згоди та з волі інших держав. Віднесення односторонніх актів до групи вольових джерел лежить у руслі цієї концепції за умови, що односторонні акти не накладають зобов'язання на треті держави.

Односторонні правотворчі акти держав є джерелами міжнародного права, оскільки ґрунтуються на волі держави-автора акту, містять норми міжнародного права, які раніше не існували. Акти реалізації права до джерел міжнародного права не належать, оскільки не передбачають створення нових міжнародно-правових норм.

Висновки. Односторонні акти держав мають певні ознаки. Як елемент міжнародно-правової системи, вони є юридичними фактами, у зв'язку з чим здатні породжувати правові наслідки у вигляді виникнення, зміни та припинення міжнародних прав і обов'язків. Кожен такий акт зумовлений волею держави-автора. Досліджувані акти мають односторонній характер, який проявляється в незалежності волі держави-автора, що лежить в основі одностороннього акту, від волі інших суб'єктів міжнародного права. Однак це не виключає можливості прийняття таких актів щодо існуючих міжнародно-правових режимів, де згода інших держав щодо можливості прийняття одностороннього акту виникає під час створення режиму.

За регулюючим впливом односторонні юридичні акти бувають двох видів – акти правотворчого та акти правореалізаційного характеру. При прийнятті актів першої групи створюються норми міжнародного права, у яких держава-автор приймає міжнародно-правові зобов'язання. Акти другої категорії не створюють юридичні норми, вони виступають юридичними фактами і є підставою виникнення правових відносин, передбачених міжнародно-правовою нормою. Для односторонніх юридичних актів правотворчого та правореалізаційного характеру існує різна правова основа. Прийняття актів правотворчого та правореалізаційного характеру ґрунтується на засадах суверенної рівності держав і сумлінності. Перший принцип визначає можливість держав пов'язувати зобов'язаннями у односторонньому порядку, але допускає одностороннє покладання обов'язків на інші держави. Принцип сумлінності зобов'язує дер-

жаву сумлінно виконувати взяті зобов'язання. Акти правореалізаційного характеру, навпаки, ґрунтуються на чинному міжнародно-правовому режимі. Оскільки держава висловила згоду на обов'язковість певної норми міжнародного права, що допускає односторонню поведінку щодо іншої держави, вона погодилася з можливістю зазнавати правових наслідків, що випливають із такої односторонньої поведінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Земан І. Значення доктрини у кодифікації сучасного міжнародного права *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія право*. 2023. Випуск 76. Частина 2. С. 227–231.
2. Падалка М.А. Взаємодія міжнародного права з національною системою України. *Наукові записки. Серія: право*. 2023 Випуск 14. С. 268–272.
3. Shamsan Reyad. Relationship between international and national law and issues of their harmonization. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія право*. 2023. Випуск 78: частина 2. С. 390–397.
4. Статут Міжнародного суду ООН. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/statute-of-the-court/statute-of-the-court-ru.pdf>.
5. Трояновський О.В. Pacta sunt servanda? про режим односторонніх актів в міжнародному праві *Право та державне управління*. 2021. № 2. С. 213–220.
6. Трояновський О.В. Місце односторонніх актів держав в системі джерел міжнародного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 336–338.
7. Статут Організації об'єднаних націй. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf.
8. Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU75010>.
9. Пасечник О.В. Статика та динамізм міжнародно-правового регулювання в аспекті системи джерел сучасного міжнародного права. *Нове українське право*. 2023. Випуск 3. С. 96–105.
10. Міжнародне право у світі динамічних змін: контури майбутнього міжнародного правопорядку: колективна монографія / Наук. ред. В. Репецький, І. Земан, В. Гутник: Львів-Дрогобич, Коло, 2021. 420 с.